

מעלות טובות נספגות באישיות על ידי עמל

1. משנה כג - בן הא הא אומר, לפום צערא אגרא:

2. תפארת ישראל - לפום צערא אגרא - חתם רבינו הקדוש מסכת זו במאמר זה, דקמ"ל דבין בעסק התורה, או בקיום מצותיה, ובין בתקון מדות הנפש, בכולם כפי הצער שתצטער להשלים את עצמך בהן, כן לפי מדה זו יגדל שכרך, או ר"ל דלפי הטרחה והעמל שתתעמל להשיג החכמה, כן עוד יותר תעשה פרי תבואה, דאין ד"ת מתקיים אלא במי שממית עצמו עליה (כברכות דס"ג ב'), ובמי אתה מוצא חמאת התורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה, ואז נותנת לו חיים עושר וכבוד, ודבש וחלב תחת לשונה:

3. ברכות סג: - דבר אחר הסכת ושמע ישראל, כתתו עצמכם על דברי תורה כדאמר ריש לקיש דאמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר {במדבר יט-יד} זאת התורה, אדם כי ימות באהל... אמרי דבי ר' ינאי מאי דכתיב {משלי ל-לג} כי מיץ חלב יוציא חמאה.... במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה

4. רש"י - כתתו עצמכם. ודרשי ... עשו עצמכם כתותים להצטער על דברי תורה:

5. מהרש"א - כי מיץ. שמקיא תענוגי הילדות ממנו כמו שכתוב "כי הילדות והשחרות הבל". ע"י זה מוציא חמאה של תורה שהוא הוראה כמו שהחמאה שהוא המובחר מן החלב.

6. חברותא - כך יש לדרשו: "כי מיץ חלב יוציא חמאה" - במי אתה מוצא חמאה של תורה, דהיינו מי יהיה ראוי להוראה, שהיא החלק המובחר, כמו חמאה שהיא המובחר שבחלב? - במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה! כי "מיץ חלב" נשמע כמו "מוציא חלב", ומשל הוא למי שמקיא את תענוגי הילדות ממנו ומשבר תאוותיו כדי לעמול בתורה, מסירות זו משלימה את מעלתו בתורה.

7. עין איה ברכות ט', שמד' - רבים הם הפדגוגים המתנשאים להביא דרכים להקל את עול הלימוד, וחושבים שיביאו ברכה לעולם בהקנותם את הידיעות והלימודים התורניים באופן קל, שלא יצטרך האדם להיות עמל בהם. תועלת הדבר אינה אלא מתעה, כי הידיעות לא תימדדנה על פי כמותם כי אם על פי איכותם, על פי עומק ההבנה וחריפות השימוש בהם לכל חפץ. ביותר לימודי התורה, על פי גודל הרושם שפועלים על הלומד, לענין התכונה של המוסר המעשים הטובים ויראת ה' הטהורה. ובזאת יהיה מועיל רק הלימוד שאינו בא בדרכים קלים ונוחים לקלוט, כי על-ידי היגיעה ועבודה שכלית מתעלה האדם למידות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קודש באהבה וחפץ לב, והלימוד פועל עליו להיות כולו נתון ומסור ללימודיו. על-כן תצא מהלמוד שעל-ידי היגיעה דווקא עומק ההבנה והידיעה הברורה עם הפעולה הרצויה לעבודת ה' ויראתו וכל טהרת המדות. אבל הלימודים הנכנסים באופן קל, בלא יגיעה ועבודה כבירה, ישארו לעולם שטחיים וקפויים, עומדים מחוץ לנפשו של אדם הפנימית, ופועלים מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו. ע"כ חמאה של תורה, הברור והמובחר שבה, העיקרי, המחזור בעומק רעיון ושום שכל והמרבה אומץ הנפש ביראת ה' ודרכי קודש במי תמצא, רק במי שנתגדל על עבודת התורה בעמל, וקנה אותה בדרכים כבושים שע"י יגיעה ועבודה רבה, שעמדו לו להתרחק מן הילדות וכל געגועיה, לבלתי קנותם בדרך שעשועי ילדים, כ"א מקיא חלב שינק משדי אמו עליה, ע"י רב עמל ויגיעה, יהיה לו המזון הקל והנח למורת רוח. וכמו שיקוף הגדול בהמזון של היונק, עם כל קלות עיכולו ומהירות השגתו, כן יקוץ המתרגל ביגיעה ועבודת עיון, שישמח בזה והוא כל תענוג ומשוש נפשו, בלימודים הנקנים כולם ע"י דרכים קלים, אבל עם זה הם מחוסרים עומק וכח רושם חזק בנפש.